

אולם כיבוש האוויר אינו רק ענין בטחוני בלבד. משק בריא, רמת-חיים גבוהה, תרבות עשירה, עצמאות רוחנית, מדינית וכלכלית לא יתכנו בלי שליטה באוויר, כאשר לא יתכנו בלי שליטה בקרקע ובים. כעם השואף לשלום, לחירות ולצדק, אנו שוללים כל שליטה אחרת — מלבד שליטה באיתני-הטבע, ולשם שליטה זו עלינו לטפח בנוער ובעם ביתר-שאת עוון-הרוח, בריאות-הגוף, כושר-המעשה וחקר-האמת והסגולות הנפשיות והמוסריות של חלוצים ומעפילים — אשר רק בהם ישגב עם. הנוער היהודי בחיל-האוויר ובמלחמה גילה שיש לו התכונות הללו — ועל זה יבורך.

ט"ו בטבת תש"י — 4.1.1950

ירושלים במלחמה

ועכשיו לגופה של השאלה: ירושלים במלחמה, ירושלים במדינה, ירושלים בעולם.

לרגל מלאכתי הייתי חייב בתקופה האחרונה להסביר לא פעם דבר המלחמה ודבר הקמת המדינה. ציינתי שגרמו לכך קודם כל שלושה דורות של חלוצים, מימי פתח-תקוה ועד ימינו אלה, שבנו הישוב והגנו עליו. גרם לכך חזון היסטורי שפעם בלב העם היהודי במשך דורות, ומבחינה בלתי-אמצעית ביצעו המלאכה רבבות צעירינו שהתכוננו במשך שנים בהגנה, בחי"ש, בפלמ"ח, ביחידות הצבאיות ובבריגאדה היהודית, בתוך הצבא הבריטי, וכל אלה שנתגייסו לצבא-ההגנה לישראל מבני הארץ ויוצאי חמישים וחמש ארצות בגולה. לא דיברתי אף פעם על חלקם של יחידים, מטעמים שלא יהיו מובנים למר בגין ומתוך נימוקים שאין לדבר עליהם בפומבי.

ואשר להכנות למלחמת השחרור — גם סיפור זה טרם הגיעה שעתו להתפרסם בכל פרטיו. אציין פה רק שני תאריכים בעלי חשיבות מיוחדת. הראשון — באמצע יולי 1945, כשאי-שם בעולם נעשתה התחלה רבתי

להגניח יסוד לתעשייה צבאית משלנו, למען לא נהיה תלויים באספקה מהחוץ. עבודה זו נעשתה בצנעה מטעמים מובנים, ולמרות הפרעות וקשיים שאין דומה להם, הצליחה, וקמה התעשייה שלנו שמילאה תפקיד גדול במלחמת-שחרורנו. והעם היהודי ומדינת-ישראל חייבים יותר משהם יודעים לחבר אנשים שעשו עבודה זאת בנאמנות ובמסירות — ובהצלחה לא מעטה.

והתאריך השני — הוא תאריך ישיבת ההנהלה הציונית בפאריס, באבגוסט 1946, כשהקרנות הציוניות נדרשו בפעם הראשונה להפריש סכומים גדולים בערך לצרכי הגנה — גם לצרכי "רכישה" וגם לצרכי "תעשייה". כשנתיים אחר-כך פלשו צבאות ערב לארץ — להצמית מדינת-ישראל החדשה. צבאות אלה לא גויסו בן-לילה כמה מהם היו קיימים כבר עשרות שנים, והיו מצוידים במיטב הנשק, הקל והכבד, שסיפקה להם מעצמה אירופאית אדירה. ונגדם עמדו אנשי ההגנה תחילה, ואחר-כך צבא-הגנה לישראל שקם רק בתחילת יוני 1948, וכוחותינו נלחמו ביבשה, בים ובאוויר, לא לגמרי בידים ריקות ולא לגמרי בלי הצלחה. רק תמימים גמורים מסוגלים להגניח שהרובים ומכונות-היריה והתותחים והטאנקים ומטוסי-הקרב וכלי-השיט המלחמתיים והתחמושת וחומרי-הנפץ וכל שאר הזיון והציוד המלחמתי של צבא-הגנה לישראל נפלו פתאום מן השמים או צמחו באופן פלאי מן האדמה — מיד לאחר שהאנגלים עזבו הארץ.

ניצחנו לא בלי קרבנות, והיו לנו גם כשלונות — לפני הפלישה ואחר הפלישה. ואני מכיר לפחות איש אחד בארץ אשר בתקופה אדירת-עלילות ורבת-כיבושים של הקמת המדינה ונצחונות צבא-הגנה לישראל לא היתה השמחה במעונו. באשר לא יוכל לשכוח אף רגע הדם היקר אשר נשפך והבנים והבנות היקרים אשר נפלו, ואין הוא יכול להשתחרר מהאחריות הכבדה לדם השפוך ולכשלונות שנכשלונו.

אולם איני יודע אף איש אחד שיש לו הזכות לזקוף על חשבוננו האישי כל המעשה האדיר של התכוננותו הממושכת ורבת-התלאות וכל העלילות המופלאות והגואלות של לוחמי ההגנה וצבא-הגנה לישראל. זה היה מפעל קיבוצי של אלמונים נאמנים; פועלים, בעלי-מלאכה, מהנדסים, חימאים ומנהלי עבודה, אשר במשך הרבה שנים השקיעו במסירות יוצאת-מן-הכלל

ובצניעות קדושה כל חייהם בייצור נשק ורכישתו — מתוך סיכון מתמיד של חפשם וחייהם, החל באמצעים דלים ופרימיטיביים, וגמור במכונות ומכשירים משוכללים וחדשים ביותר. עבודה זו החלה על-ידי ההגנה עוד לפני מלחמת העולם השנייה, ולא נפסקה אף רגע, גם בשעות החמורות והמסוכנות ביותר. עם הנחת היסוד לתעשייה צבאית חדישה ומשוכללת ביוני 1945 — נפתח פרק חדש ב"ייצור".

מכונות כבדות ומורכבות ביותר הועברו לארץ בעצם ימי המאבק, וההנהלה הציונית בשיבתה בפאריס החליטה במיוחד, להפסיק את המאבק עד הקונגרס למען הקל על העברת המכונות וארגון התעשייה.

אני מכיר רבים מאלה שעסקו ברכישה, בייצור ובהחסנת הנשק — והם עשו זאת זמן רב לפני המלחמה וערב המלחמה. והם, כלוחמי מלחמת שחרורנו, עשו מה שעשו לא לשם הפגנה ופרסומת, וגם לא למען יכתבו עליהם בעתונים או בספרים. — הם קיבלו פרס על עבודתם, פרס שאין גדול ממנו. לא אותות הצטיינות, לא כיבודים, לא פירסומים. הפרס שלהם — הוא המעשה אשר עשו. והמעשה הגדול אשר עשו הוא מעבר למעפרים ולמשמציים, אף רבב קטן ביותר לא יפול עליו. הם קיבלו סיפוקם המלא — כי המעשה נעשה; השאר איננו מעניין אותם.

*

ומלים אחדות על פרשת ירושלים במלחמה. היו בתולדותינו שתי מלחמות הרות-חורבן שבהן נהרסו ירושלים ומדינת-ישראל, בימי הבית הראשון ובימי הבית השני. אין לנו תיאור מלחמת ישראל וירושלים בימי הבית הראשון, אבל אנו יודעים במפורט מלחמת היהודים נגד הרומאים ואיך נחרבה ירושלים על-ידי טיטוס. מלחמה זו ניהל נגדנו עם מלומד-מלחמה, אבי אמנות המלחמה המודרנית, העם הרומאי. הרומאים היו עושקי עצמאותנו ומחריבי ארצנו, אבל הם ידעו לעשות מלחמה, ויש ללמוד מאויב היודע מלאכת-מלחמה. הרומאים לא הלכו תחילה לכבוש ירושלים, להיפך, הניחו ירושלים לאחרונה. תחילה נלחמו על הגליל ועל יהודה, ורק לאחר שכבשו את הארץ צרו על ירושלים, כי אי-אפשר להחזיק בירושלים כאשר אין מחזיקים בארץ כולה.

הוטל עלינו להגן על הישוב כולו, על כל הישובים היהודיים, והיה רק כוח יהודי אחד שקיבל על עצמו שליחות זו — כוח ההגנה. ההגנה לא יכלה לעסוק בהפגנות צבאיות ובקרבות לשם פרסומת ולרכו כל כוחה בירושלים בלבד. כל הישובים היו אחוזי להבות, ואלמלא הצליחה ההגנה להגן על הישוב כולו לא היה נשאר זכר לירושלים היהודית. ירושלים ניצלה לא רק על-ידי כוחות ההגנה שעמדו בירושלים — אלא על-ידי ההגנה שהצילה הישוב כולו.

*

אנו עומדים שוב בפרשת-ירושלים. הפעם זה ריב בינינו ובין א"ם. לא נעלם מאתנו אף רגע בימים ההם שהפרשה לא נסתיימה. ידענו שאין זו רק מערכה צבאית, אף לא רק מערכה מדינית. בפרשת ירושלים כרוכים מאבקים היסטוריים החורגים ממסגרת אינטרסים צבאיים ומדיניים. ובמשך דברי עוד אגיד משהו על המסגרת ההיסטורית והאידיאית של בעיית-ירושלים. אבל כרגע אני רוצה לקבוע מסגרתה הארצית של ירושלים. אינה יכולה להיות ירושלים יהודית בלי ארץ יהודית. ולמען ירושלים כשלעצמה היה הכרח להגן על כל ישוב וישוב — ועל דרכי התחבורה. והדבר לא היה כה פשוט וקל — כשהשלטון לא היה בידינו. אני מתכוון לתקופה שלפני פלישת צבאות ערב, כשהמנדט עוד היה קיים, והשלטון חזר לא היה כל כך ידידותי, וכפי שאמר לי אז הנציב היו בארץ לא פחות מ-75,000 חיילים בריטים, וההגנה היה שומה עליה להבטיח קיום הישובים ודרכי התחבורה נגד הכנופיות המזוינות של ערבי ארץ-ישראל וערבי הארצות השכנות — למעשה חיילים ערבים מוסווים — מבלי להסתכסך בסכסוך צבאי עם הצבא הבריטי. הצבאות האדירים של "הפורשים", המאומנים להפליא והמצוידים בכל סוגי הנשק המודרני, היו יכולים גם להתגרות ולהילחם בצבא הבריטי, אבל דא עקא: צבאות אלה לא היו ולא נבראו. כוחות ההגנה היו קודש להגנת הישוב ודרכי התחבורה, וכשרונם לעשות זאת במשך המישה חדשים וחצי — מסוף נובמבר ועד אמצע מאי, כשהוכרזה המדינה — היא אחת העלילות המופלאות ביותר בתולדותינו, ואינה נופלת בחשיבותה מפעולותיו ונצחונותיו של צבא-ההגנה לישראל לאחר קום המדינה. אלמלא עמד לנו

כוחה של ההגנה בכל הארץ ובירושלים עד 15 למאי — לא היתה המדינה קמה וצבא-ההגנה לישראל לא היה נוצר.

היו לנו למעלה משלוש מאות נקודות-ישוב מפותרות בכל הארץ, והיה צורך להגן על כל נקודה ונקודה. בתוכן היו נקודות מבודדות ומנותקות, כגוש עציון, יחיעם, הרטוב, בן-שמון ועוד, ואי-אפשר היה לקיים הנקודות מבלי לקיים קווי-התחבורה בין נקודה לנקודה, בין כפר לכפר, בין עיר לעיר. ובימי המנדט לא יכולנו להכניס אווירונים בסתר — כאשר הכנסנו נשק ומכונות לתעשיית נשק. היו „פרימוסים“ אחדים שרכשנו בשנים הקודמות ובאורח-פלא גם מממשלת המנדט בעצם ימי המהומות. אבל אלה לא הספיקו אלא למצבים ולמקומות מיוחדים, ושמירת התחבורה היבשתית בין חלקי ארץ שונים ובין הישוב כולו ובין ירושלים — היתה שאלת חיים ומוות.

מפי מר בגין וחברו מרידור שמעתי לא פעם על החטא הקדמון של שר-הבטחון, אשר כאילו מנע כיבוש ירושלים והארץ כולה. פלא שאין הם יודעים על חטא קדמון אמיתי, שאין איש יכול להכחיש אותו: החטא שבשנת 637 לא מנע שר-הבטחון או יהודי אחר כיבוש ארץ-ישראל על-ידי עמר, ובשנת 1099 — על-ידי נושאי הצלב. כאחד היהודים אני מודה בחטא זה. מיום שעמדתי על דעתי ועיינתי בתולדות עמנו הגעתי לידי מסקנה שלא הגויים אחראים על גלותנו וכל הכרוך בה — אלא אנו עצמנו. היהודים, בכל דור ודור, מה שעשינו בארץ בשבעים השנים האחרונות היינו יכולים לעשות — בתנאים הרבה יותר נוחים — בהרבה הזדמנויות אחרות במשך אלפיים השנים האחרונות. לא היה כל הכרח שארץ זו תהיה כל כך הרבה זמן בידי זרים, וכאחד היהודים אני שותף לחטא זה של גלותנו. אולם כיבוש הארץ על-ידי הערבים בשנת 637 לא נמנע, וכעבור ארבע מאות שנה ויותר נכבשה על-ידי הנוצרים ושוב נפלה בידי הערבים. וערב הקמת מדינת-ישראל השלישית עמדנו בפני מציאות נתונה: הארץ היתה למעשה בידי הערבים, הישוב היהודי היה מיעוט מפורז בחלקי ארץ שונים, ירושלים היהודית מנותקת מרובו הגדול של הישוב, והערבים עמדו לכלותנו ולהשמידנו.

כל הדרכים בארץ היו בידי הערבים. גם כל הדרכים המובילות לירושלים היו בידי הערבים. וכוחות ההגנה — ורק הם — היו צריכים להגן על כל הנקודות ועל כל דרכי התחבורה, ועד 13 במאי לא נפלה אף נקודה יהודית אחת. זה דרש מאמץ עליון, גיוס כל הכוחות, ערות מתמדת ללא ליאות, חירוף-נפש ללא תנאי — ובתוך מתיחות עליונה זו לא נשכחה אף לרגע הדאגה לירושלים.

והגנת ירושלים לא היתה פשוטה כל-כך. מי שמכיר רק ירושלים של ימינו אלה — אינו יכול לתאר לעצמו ירושלים שלפני שנתיים. לא היה גוש יהודי רצוף. ירושלים היהודית היתה רשת של שכונות פזורות בתוך שכונות ערביות: ערבוביה של „איים“ יהודיים ו„איים“ ערביים משולבים זה בזה. לערבים היתה הדרך לירושלים פתוחה מארבעת העברים, מרמאללה, מחברון, מיריחו ומלטרון. לנו היתה רק דרך אחת — לטרון. ויהודי ירושלים היו זקוקים למזון — וירושלים אינה מייצרת מזון לעצמה. מזון לערבים בא בקלות מכפרי הסביבה. הכפרים היהודיים היו מרוחקים — בגליל ובעמק. והובלת מזון ממשקי הגליל והעמק, במרחקים של מאות קילומטרים תחת מטר אש ומוות, יומם וליל, — היתה אחת האפופיאות האדירות והמופלאות ביותר בעלילת ההגנה ובמלחמתנו על ירושלים. נהגי-ישראל ומלוויהם מפלמ"ח וח"ש, שהביאו יום יום תנובת משקי הגליל העליון והתחתון, עמק-יזרעאל ועמק-הירדן ליהודים בירושלים, — כתבו אחד הפרקים הנהדרים בספר-הגבורה של עם ישראל בזמננו.

מיום ליום נעשתה התחבורה לירושלים יותר קשה ומסוכנת. היו לנו הבטחות ברורות מראשי השלטון ומאת הנציב בעצמו שישמרו על בטחון כביש ירושלים-תל-אביב, אבל ככל שאר ההבטחות הופרו גם אלה. השיירות העולות לירושלים נתקפו על-יד יעזור, בית-דגון, שערי-הגיא ואורך ההרים — והסכנות גברו מיום ליום. לירושלים היתה צפויה סכנת רעב, כי חדלו ארחות.

היה הכרח לעשות מאמץ נואש לפרוץ דרך לירושלים — אבל הארץ כולה היתה אחוזה להבות, כל ישוב היה בסכנה, כל הדרכים היו משובשות, כל כוחות-ההגנה היו מרותקים למקומותיהם, בצפון, במרכז, בדרום, בנגב,

בהרי ירושלים, בגוש עציון, בעמק הירדן, בגליל המזרחי, בגליל המערבי; הכנופיות השתוללו בכל מקום, הצבא הבריטי היה "נייטראלי", והמשטרה הבריטית ניסתה לפרק נשק ההגנה באשר מצאה. מחוץ לנשק המקומי היו אז ברשות הארצית של ההגנה רק אלף ושלוש מאות רובים. ואלה חולקו לפלוגות פלמ"ח וחי"ש ששמרו על דרכי התחבורה ו"מרכזי העצבים" של כלכלת הישוב. אולם לירושלים נשקפה סכנת רעב — והיה הכרח לפרוץ דרך לעיר הבירה, ויהי מה.

זה היה בסוף מארס 1948. בערב נתקיימה בחדרי ישיבת המטה. היוצעה לי תכנית של ארגון כוח גדול של 400 איש עם רובים שיפרצו הדרך לירושלים. עד אז לא גויס אף פעם כוח כזה במקום אחד. ונאספו לשם כך ארבע מאות רובים.

בימינו אלה 400 חיילים הם כטיפה בים. אז היה זה שיא. אבל התכנית לא נראתה לי. ידעתי ההיסטוריה של ירושלים, וגם המציאות של ימינו. ידעתי שירושלים היהודית מנותקת מהישוב היהודי, ואין ירושלים הערבית מנותקת מהישוב הערבי. הערבים מבינים חשיבותה של ירושלים גם להם וגם לנו, וברור להם שהם יכולים לאבד ירושלים מבלי להפסיד כלום. בשעה שחורבן ירושלים היהודית עלול להיות מכת-מוות לישוב כולו. ידעתי שנגד 400 איש שלנו הם יכולים לשלוח 4000 איש שלהם ויותר, וגורל המשלחת הזאת עלול להיות כגורל הל"ה. משום כך דרשתי לגייס ולשלוח לפחות 1000 איש. אמרו לי, בצדק, כי אין אנשים ואין רובים חפשים — כולם מרותקים לחזיתות: בדרום, במחוז תל-אביב, במרכז, בחיפה, בגליל. לאחר שביררתי מה מספר האנשים המזוינים בכל חזית, ציויתי לקחת מחצית האנשים והרובים מכל חזית, מחוץ לגליל; כל מפקדי החזיתות הוזעקו מיד למטה — ונמסרה להם ההוראה "לשחרר" מיד לפעולה הירושלמית מחצית אנשיהם ונשקם. עלי לציין שכל אנשי המטה והמפקדים קיבלו הוראה זו באהבה ומילאו אותה בנאמנות ובהתלהבות, אם כי בדרך כלל אין אנשי צבא אוהבים התערבות ציבילים. מפקדי החזיתות באופן מיוחד גילו נאמנות למופת, אם כי על כל אחד מהם היתה מוטלת אחריות

כבדה לחיי הישובים בחזיתם. רק מהגליל אי־אפשר היה לקחת אף איש אחד, אבל משם הבאנו רובים.

כך אורגנה במשך שעות אחדות פעולת „נחשון“, שהצילה ירושלים ושימשה מפנה בכל מלחמתנו לפני הפלישה. דרך נס הגיע באותו לילה המשלוח הראשון של נשק חדש מחוץ־לארץ דרך האוויר — ומיד נשלחו הרובים ומכונות היריה לחזית ירושלים. דבר זה היה ששה שבועות לפני פרוס הפלישה — ובששה שבועות אלה נשתנו פני הארץ: נכבשו חיפה, צפת, טבריה, יפו והשכונות הערביות בירושלים החדשה.

בפעולת „נחשון“ נפרצה הדרך לירושלים ונכבש הקסטל, אם כי באחד הימים הראשונים עבר כמה פעמים מיד ליד. באחת המערכות בהר זה נהרג המצביא של הכנופיות הערביות עבד־אל־קאדר אל־חסייני. הוחש מלאי רב של מזון לירושלים, ומלאי זה נתן האפשרות ליהודי ירושלים לעמוד במצור החדש שבא עם הפלישה. המעוות של מאות שנים לא תוקן בימים אחדים. סביבת ירושלים היתה זרועה המון כפרים ערבים, ועוד לפני צאת האנגלים נותקה שוב התחבורה היהודית בכביש תל־אביב—ירושלים. היתה לי הזכות לבוא לירושלים בשיירה האחרונה, ימים אחדים לפני הפסח, וכבר לא יכולתי לחזור אלא במטוס. ב־15 במאי החלה הפלישה — וכל עצמת הלגיון הערבי, כשהוא מצויד בתותחים בריטיים, הופנתה נגד ירושלים היהודית. אין מן הצורך לספר לכם מה עבר על ירושלים בימים שבין הכרזת המדינה עד ההפוגה הראשונה באחת־עשר ביוני, ובאיזו גבורה עילאית עמדו יהודי ירושלים. ההפגזה לא נפסקה יומם ולילה והמוות ארב לכל איש ואשה, לכל ילד וזקן, ברחוב ובבית. מלאי המזון הלך ופחת, ומספר החללים הלך וגדל. אולם לא ירושלים בלבד עמדה בסכנה. טורים מצריים מצוידים בתותחים, טאנקים ומטוסי־קרב הגיעו עד אשדוד ואיימו על תל־אביב מדרום. טורים עיראקיים הגיעו ללוד ורמלה ואיימו על תל־אביב ממערב. בגליל השתוללו צבאות קאוקג'י ולבנונים. ובמזרח הגליל הסתער הצבא הסורי במלוא כוחו. עד הפלישה היתה מטרתנו — להגן על כל נקודה ונקודה ולהסתער עם עודף הכוחות שלנו על מרכזי הכנופיות. עם הפלישה נשתנו המערכות: לא עוד הגנה סטאטית על „נקודות“ — אלא

עמידה בפני צבאות מסודרים של האויב החמושים במיטב הנשק המודרני הכבד ונסיון להרוס כוח זה ולנתק קווי-התחבורה שלו, גם מטרת האויב שונתה: לא עוד התקפה על נקודות יהודיות — אלא הסתערות על שלושת מרכזי הכוח היהודי: חיפה, תל-אביב, ירושלים. כוחותינו היו מתוחים עד קצה היכולת. האבידות היו מרובות, הסכנה היתה איומה, כל מגויס חדש שקיבל אימון כל שהוא נשלח מיד לחזית. מטוסי-האויב שלטו עדיין באוויר, ולא היתה נקודה יהודית בארץ, בכפר ובעיר, שלא היתה חזית, — אבל גם בימים נוראים אלה לא נשכחה ירושלים. אם כי עיר-העולמים היתה לגמרי מנותקת, ידענו במטה שעה-שעה על כל הנעשה שם: ההפגזה המתגברת, ריבוי החללים, צמצום המזון, גידול העייפות — ושוב החלטנו לפרוץ דרך לירושלים — ויהי מה. פירוש הדבר היה להקים "גשר" בין כוחותינו המרוכזים בהרי ירושלים בסביבת מוצא, קרית-ענבים, מעלה-החמישה מצד אחד, ובשפלה ובעמק (חולדה וסביבת רחובות) מצד שני. למען הקמת מגע עם כוחותינו בהרי ירושלים היינו צריכים לכבוש את לטרון, שבו התבצר הלגיון הערבי. לא היתה לנו רזרבה חפשית, ואי-אפשר היה לקחת אנשים משאר החזיתות שחסמו הדרך לצבאות הפולשים שבאו מדרום, מצפון וממזרח. הקימונו אז חטיבה חדשה — חטיבת-שבע — מעולי קפריסין שזה רק הגיעו ארצה. מלבד יחידת השריון והתותחנים, אף גדוד אחד של חיל הרגלים בחטיבה זו לא היה מאומן, ועל-פי כל חוקי הצבא אסור היה לשלוח אותם לחזית. אולם ירושלים היתה בסכנה ולא היתה ברירה. חטיבת-שבע נשלחה לחזית לטרון — ושלוש פעמים בזו אחר זו הסתערו אנשינו על לטרון. יחידת הטאנקים שלנו פרצה לכפר ושרפה אותו — אולם חיל-הרגלים לא יכול לעמוד בפני האש הקטלנית של תותחי הלגיון. זו היתה המערכה הדראמטית ביותר מהמערכות שהיו עד אז. החטיבה היתה שותתת דם — וכבשה בית-ג'יז ובית-סוסינ, ועל ידי כיבוש זה נפתחה הדרך החדשה לירושלים, "דרך בורמה". לטרון לא נכבשה — אולם ירושלים ניצלה. הלגיון היה מוכרח להעביר חלק גדול מכוחו מחזית ירושלים — לחזית לטרון. נאלצנו לקחת משם את חטיבת-שבע, כי למעלה ממחצית אנשיה נפגעו בקרבות עקובי-הדמים, והבאנו לחזית לטרון חטיבת

"הראל". — ושוב הסתערנו פעם ושתים על מבצר הלגיון בלטרון — ולא יכולנו לו. אולם רוח והצלה עמדו לירושלים; בינתיים באה ההפוגה הראשונה ב־11 ליוני. כידוע נמשכה הפוגה זו כחודש ימים עד 9 ביולי. זמן זה נוצל קודם־כל להתקנת הדרך החדשה לירושלים, "דרך־בורמה", ולהבטחת מלאי של מזון ודלק ותחמושת ונשק לירושלים. סלילת "דרך־בורמה" וההובלה בדרך זו — היא אחת העלילות הגדולות של מלחמת־השחרור; הגבורה והמסירות שגילו פועלינו, נהגינו, סבלינו ומהנדסינו בעבודה זו לא נפלו במאומה מהגבורה שגילו לוחמינו העזים בקרבות־הדמים. אולם ידענו שלא די בדרך חדשה לירושלים, כדי שער זו תישאר עיר עברית, הכרחי לכבוש פרווזדור רחב־ידיים שימשש "הינטרלאנד" יהודי לירושלים — והפרוזדור נכבש: לוד ורמלה בעמק החוף ואדמת השפלה במולדת שמשון עברו לרשות ישראל. כיבוש זה נתן לנו לא רק דרך חדשה לירושלים — אלא איפשר הקמת רשת ישובים חקלאיים שיקשרו בירת ישראל עם עמק החוף ויבטיחו לכל זמן דרכי תחבורה ואספקת מזון ליהודי ירושלים, ועל־ידי כך נוצרו תנאים מעשיים להפוך ירושלים לבירה לא רק מבחינת "הנצח" — אלא מבחינת המציאות בימינו.

*

בזמן ההפוגה הראשונה נפגשנו לראשונה עם חברינו מירושלים, ביניהם הרב בר־אילן המנוח, הם היו מרי־נפש וכל מי שיודע מה עבר על ירושלים לא יתרעם עליהם, אך הם לא ידעו ולא העריכו מה שנעשה כל הזמן מבחוץ למען ירושלים. בישיבה הששית של מועצת־המדינה הזמנית, ב־24 ליוני, נתקיים בירור יסודי בשאלת ירושלים; בגמר הבירור אמרתי:

"מובן הוא הצורך של חברינו בירושלים להסית אשר בלבם. אני מסכים לדברי א. קצנלסון שהיתה זו זכות לחיות בירושלים בימים אלה. — אך לא נכונה הטענה שירושלים קופחה. טענה זו גופה מקפחת זכותם הגדולה של מאות ואלפים שנתנו חייהם ולחמו על ירושלים.

חברינו מירושלים — אם נשפוט על־פי דיבוריהם — אינם מעריכים שבעיית ירושלים ביסודה אינה שאלת סידורים, גם לא

שאלה פוליטית, אלא בשורה הראשונה שאלה של יכולת צבאית: היהיה לנו כוח צבאי א) לכבוש העיר העתיקה, ב) לכבוש פרוודור רחב כל צרכו מכאן עד ירושלים, כדי שיהא לא רק שביל בלבד, אלא שטח ישובי ומשקי מספיק המקשר ירושלים עם יתר שטחי המדינה, ג) למגר הלגיון הערבי במשולש. בלי שלושת הדברים האלה אין להגיד בבטחון, שירושלים שוחררה וסר צל הסכנה המרחפת עליה.

מעשים אלה מן ההכרח לעשות לא רק בתוך ירושלים אלא בעיקר מחוץ לירושלים. במקצת זה הולך ונעשה ויעשה, והחברים שהיתה להם הזכות להיות בימי ההפגזה בירושלים — אינם צריכים להתעלם מזה.

אבל בכוח צבאי בלבד לא נפתור כל בעיות ירושלים. לאחר שהכוח הצבאי היהודי ישחרר לב ירושלים — העיר העתיקה — ויכבוש המרחבים בין תל-אביב וירושלים שעדיין אינם בידינו, וימגר כוח הלגיון — תתעורר שאלה משקית ממדרגה ראשונה: איך להבטיח בסיס כלכלי בריא, גדל ומתרחב, לא רק לשוב הקיים בירושלים, אלא לעליה מתמידה לעיר זו.

השאלה השלישית — והיא הדחוקה ביותר, באשר איני יודע כמה זמן יש לנו בשביל פתרונה, היא שאלת אספקת מלאי גדול של מים, דלק ומזון וחמרים לירושלים, כל עוד יש הפוגה. אלו הן שלוש הבעיות הגדולות של ירושלים.

— — — ואשר לשאלה אם ירושלים היא בתוך המדינה או לא. כרגע יש רק תחומים שבעובדה, בהם שולט הצבא היהודי. עד שיפון השלום ויקבעו התחומים בגושפנקה בינלאומית ובהסכמה של הצדדים, אנו מדברים על תחומים של הממשלה היהודית. ירושלים היא בתחומי הממשלה היהודית (לפי שעה, לצערי, בלי העיר העתיקה) בדיוק כמו תל-אביב, ואין שום הבדל בין ירושלים ובין תל-אביב. חיפה ובין חניתא, בין רחובות ובין עסלוג'. הן כולן בתחומי הממשלה היהודית.

*

שבועיים אחרי ישיבה זו נתחדשה המלחמה על-ידי הערבים — ומרכז הכובד מצדנו הוטל על כיבוש הפרוזדור, והוא נכבש. כל אלה המאמינים שבהכרזות מקימים מדינה משני עברי הירדן ובמליצות משחררים ירושלים — לא ימצאו סיפוק בכיבושים אלה של צבא-הגנה לישראל. אבל כיבושים צנועים אלה לא נעשו באפס-יד, ועם כל חשיבותה העליונה של ירושלים לא יכולנו להצטמצם רק בכיבוש ירושלים ומבואותיה. אילו עשינו רק זאת — היינו מפסידים הכל, גם הארץ וגם ירושלים.

מערכת "עשרת הימים" — מ-9 ועד 18 ביולי — התרכזה בעיקר בפרוזדור, אבל כשבאה ההפוגה השניה ב-18 ביולי עמד האויב בלב הגליל, והנגב כולו, ורובו של הדרום היו מנותקים על-ידי המצרים שהתבצרו בשני הקוויים: רפית-מג'דל מדרום לצפון, ומג'דל-פלוג'ה-בית-גוברין ממערב למזרח. ואם מאמצינו הצבאיים לאחר ההפוגה השניה הוקדשו לשחרור הדרום, הגליל והנגב (מערכת הדרום מ-15 עד 22 באוקטובר מערכת הגליל מ-29 עד 31 באוקטובר, מערכת הנגב מ-23 בדצמבר 1948 עד 7 בינואר 1949) — ומאמצים אלה הצליחו, אם כי גם פה לא במאה אחוזים, איני רואה כל יסוד להתחרט או להצטער על כך, ואפילו בתקופת מערכות אלו לא נשכחה ירושלים: נסלל "כביש הגבורה" ונשלם ב-2 בדצמבר 1948, וזה איפשר פתיחת הכנסת הראשונה — הפארלמנט הראשון בדברי ימי העם העברי — בירושלים. הוקמו ישובים בפרוזדור, וכשנחתם הסכם שביתת-הנשק עם עבר-הירדן ב-3 באפריל 1949 — עבר לרשותנו שטח מסילת-הברזל שבסביבות ירושלים, שהיה מוחזק בידי הלגיון, ויכולנו להעלות הרכבת הישראלית הראשונה לירושלים ב-7 באוגוסט 1949, לאחר שתיקנו המסילה והגשרים ההרוסים.

מפעלים אלה הכשירו העברת משרדים ממשלתיים לירושלים. מוסד ראשון שהועבר לירושלים מראשית יסודו — היה בית-המשפט העליון. כשהוכשרו התנאים — העברנו כמה משרדי ממשלה. אולם נדרשת פעולה כלכלית רבה לביצורה של ירושלים, נוסף על הפעולה הצבאית, למען הכשיר את ירושלים למלא תפקידה ההיסטורי: להיות בירת ישראל בפועל.

חוק שירות הבטחון (תיקון), תש"י — 1950

מוצעים לפניכם 12 תיקונים בחוק שירות-הבטחון, מקצתם טכניים וסגנוניים ומקצתם שינויים ענייניים במבנה שירות-החובה. חלק מהתיקונים באו להסיר ספקות אשר התעוררו עקב ביצוע החוק, מחוסר בהירות בניסוח הראשון, או באו לספק צרכים מעשיים אשר נתגלו תוך כדי הביצוע, שהמנסח לא עמד עליהם לכתחילה. חלק מהתיקונים דרושים למען הבטיח יעילות הצבא לאור המציאות והמסקנות הנובעות מחוק שירות-הבטחון, המשחרר משירות-חובה כל מי ששירת שנתיים בצבא.

אתחיל מהתיקונים העיקריים. כאשר הבאתי לפניכם החוק המקורי לפני חמישה חדשים, ציינתי שבעיית-הבעיות של צבאנו היא איכותו העליונה, המקצועית והחלוצית. כשהוגש אז החוק, לא יכולנו לדעת עדיין כמה מבעלי איכות גבוהה זו משתי הבחינות ירצו ויוכלו להישאר בצבא-הקבע כמתנדבים, לאחר תום השנתיים של שירות-החובה. עכשיו אנו יודעים זאת פחות או יותר, והמספר אינו מספיק לגמרי. יש כמה וכמה סיבות לדבר. רבים מהכוחות הדרושים לצבא נמצאים כבר בשירות הרבה שנים. אלה הם מתנדבים ותיקים ששירתו שנים רבות — לפני קום צבא-הגנה לישראל — בהגנה, בפלמ"ח, בנוטרות, ביחידות צבאיות ובבריגאדה במלחמת-העולם השנייה. ולאחר שמלאו להם שנתיים בצבא-הגנה לישראל לפי חוק שירות-הבטחון, הם רוצים לשוב לחיים האזרחיים. בארץ יש מחסור בבעלי-מקצוע מכל המינים, ואלה מבעלי-המקצוע שהספיקו להשתחרר מהצבא קודם לכן, הסתדרו בתנאים טובים בחיים האזרחיים, וחבריהם בצבא נמשכים אחריהם. אנשי המשקים החקלאיים דרושים למשק, שסבל קשה בזמן המלחמה ואיבד כוחות צעירים מעולים ביותר. רבים בצבא רוצים להמשיך בלימודיהם שנפסקו לרגל המלחמה, או רוצים להשתלם במקצוע מסוים. אינני מתכוון להצדיק עוזבי הצבא בנימוקים אלה, אלא להסביר המצב.

בארץ נפוצה דעה מוטעית ומסוכנת, שעם הקמת המדינה, נעשים כל

הדברים בתוקף חוק ובמנגנון פקידותי, ואין צורך בהתנדבות חלוצית, כי המדינה היא, כביכול, כלי-יכולה. עדיין ציבורנו אינו מבין דיו, שאמנם כוחה המחייב של המדינה הוא גדול ורב, אבל אינו כלי-יכול, ובלי התנדבות מתמדת של כל חלקי הציבור — התנדבות לשמור על בטחון המדינה, לקלוט עולים, לבנות הארץ וליישב השממה — לא נעמוד במשימות הגדולות שההיסטוריה היהודית הטילה על דורנו.

אני בטוח שמעין ההתנדבות החלוצית לא דלל בקרבנו, ואני מאמין שבמשך הזמן יבואו מתנדבים מטובי הנוער לצבא-הגנה לישראל, כי אין י עוד גדול וחיוני יותר לדורנו, מאשר לשקוד על בטחונה של מדינת-ישראל.

אולם לפי שעה, עלינו לקחת בחשבון עובדות המציאות. אנו עומדים עכשיו בגרעון של כמה וכמה אלפים בצבא-הקבע. ביחוד יש מחסור בבעלי-מקצוע מכל המינים, ועלינו למלא את החסר בעזרת תיקונים מתאימים בחוק שירות-הבטחון, תיקונים במבנה משרת-החובה, מתוך מגמה להרבות באימון בעלי-מקצוע ומפקדים, אשר בלעדיהם גם לא נוכל לקלוט את המגויסים הטירונים בני ה-18 ולא נוכל לעמוד בצרכים המינימליים. יש להדגיש שאימון בעלי-מקצוע דורש זמן יותר מרובה ותכנון מוקדם ומחושב מראש. לשם כך מוצעים כאן שלושה תיקונים יסודיים:

א. כל יוצא צבא בן שמונה-עשרה הנדרש לשרת בשירות מקצועי או בתפקיד הכרוך בהכשרה ממושכת יותר — בהצעת-החוק קוראים לו שירות מומחי — יהיה דינו כדין אלה שנדרשים לשרת בחיל-הים ובחיל-האוויר, ויהיה פטור, אם ימצא ראוי לשירות, מהכשרה חקלאית.

ב. כל יוצא צבא מבן עשרים ומעלה שיגויס לשנתיים לפי חוק שירות-הבטחון לפני אוקטובר 1951 — יהיה פטור אף הוא מהכשרה חקלאית.

ג. האשה בצבא, חוץ מנשים המשתחררות לפי החוק (אשה, הרה, אם לילד, אשה נשואה) או מטעמי מצפון והכרה דתית — תשרת עשרים וארבעה ולא שנים-עשר חודש. בשנה הראשונה תשרת בעיקר בהכשרה חקלאית, ובשנה השנייה בתפקידים מיוחדים בלתי-קרביים, כגון: פקידות, טלפון ורדיו, נהגות וכדומה, כפי שיקבע בתקנות. התברר לנו שבמצב

הנוכחי לא יספיק לנו כוח האדם הדרוש למלא תפקידים מקצועיים אלה אם נסתפק בשירות של גברים בלבד. ואשה יכולה בנקל למלא תפקידים אלה ולהצליח בהם. בתנאים אלה אין כל הצדקה להפליה זו שבן ישרת עשרים וארבעה ובת רק שנים-עשר חודש. הקניית מקצוע לבנות בצבא תהיה לברכה גם למשק המדינה בכללו וגם לבנות עצמן.

תיקון אחר — חישוב הגילים — בא להסיר ספק אשר נתעורר לרגל ניסוח בלתי-בהיר. החוק הקיים קובע יום אחד בניסן, ולא ברור אם יום אחד בניסן שקובע הגיל, הוא גם היום שקובע הגיוס. ואין לגייס אלא לאחר א' בניסן. אנו מציעים שתהיינה שתי קבוצות של בני שמונה-עשרה: קבוצה א' — כל מי שימלאו לו 18 שנה בין האחד בתשרי ובין האחד בניסן. אלה אפשר יהיה לגייס מיד לאחר האחד בתשרי; קבוצה ב' — אלה שימלאו להם שמונה-עשרה שנה בין האחד בניסן ובין האחד בתשרי. כל אלה אפשר יהיה לגייס מיד אחרי א' בניסן.

תיקונים אחדים מתייחסים לחיל-המילואים ולעתודות. כוחנו הצבאי העיקרי לא יהיה מבוסס על הצבא המגויס, לא על השנתונים בני שמונה-עשרה, ולא על חיל-הקבע, אלא על עתודות (חיל-המילואים). לפי החוק המקורי חייבים גברים עד גיל 39 ונשים עד גיל 34 לשרת חודש בשנה ועוד יום אחד בכל חודש. גברים מגיל 40 ועד גיל 49 חייבים בשירות של ארבעה-עשר ימי שירות רצופים בכל שנה ועוד יום אחד בכל חודש. אנו מציעים עכשיו שאת יום השירות בחודש אפשר יהיה להחליף ב-12 שעות לא-רצופות, לנוחות משרתי העתודות, באופן שכל איש יוכל להתאמן שעה או שתיים בזמנו הפנוי, בתנאי ששעות אלה לא יחולו בשבתות ובמועדי ישראל.

תיקון נוסף בא למלא פגם שחל בחוק המקורי לרגל שכחה: בחישוב שנות שירותו של החייל, בשירות סדיר או במילואים, לא יקחו בחשבון את הזמן שבילה במאסר לרגל פסק-דין צבאי או אזרחי, או שנעדר מהצבא ללא רשות.

כמו כן נתעורר ספק אצל עורכי-הדין אם לפי נוסח החוק הקיים יש להכניס תקופת התנדבות בחישוב שתי שנות שירות. לפי החוק הקיים

חייב אדם לשרת שתי שנים. נתעורר הספק, אם אדם אשר שירת תקופה מסוימת לא לפי צו, אלא בהתנדבות — התיחשב לו התקופה הזאת או לא? החוק בא להבטיח שיקחו בחשבון גם תקופת ההתנדבות.

דברי תשובה

אצטמצם רק בהערות על התיקונים המוצעים.

מר מרידור הביע צערו על ששר-הבטחון טרם נסתלק. הפעם אני שותף לצערו, ואני חושש לומר שאיני רואה סיכוי קרוב לסילוקו. איני רואה, לצערי, אפשרות קרובה להשתחרר מהעול הקשה זה, ויתכן שמר מרידור יהיה אף הוא שותף לצערי זה.

חברי הכנסת בן-אהרן וגב' רויאל-נאור דיברו על הרוח הרעה אשר בצבא. יש בלי-ספק אנשים שמנסים להכניס רוח כזו לצבא, ושני נואמים אלה מוטב שלא יהיו בין המבקרים.

אם יש צורך לדון על מצב הבטחון, כפי שסבור מר ברייהודה, נעמיד הנושא על הפרק ונדון בו. אבל אין לזרוק דרך אגב האשמה במשטר מפלגתי. בזמן שבכל הצבא היה הפיקוד בידי מפלגה אחת — והיה דבר כזה — לא התקיים לדעת ברייהודה משטר מפלגתי. אני מקווה שמשטר זה, "בלתי-מפלגתי" בלשון סגי נהור של מר ברייהודה, לא ישוב עוד.

גם מר רוקח דיבר על הפליות. חבל שלא ציין כל עובדה. אהיה אסיר תודה לו אם יודיע לי מי הם הקצינים הגבוהים שהצטיינו ורוצים להישאר בצבא ולא מניחים להם. הגב' למדן הזכירה אלוף שחזר לטראקטור. ידוע לי ששר-הבטחון בעצמו פנה לאלוף זה שישאר בצבא, התשובה של האלוף היתה — שצבא זה אינו מוצא חן בעיניו.

דובר על מיכסה בקיבוצים — ואם כי הדבר כבר הוכחש, הוסיפו לדבר על כך. אין מיכסות, לא בקיבוצים ולא במקום אחר. החובה לשרת בצבא היא חובה אישית. כל איש ואשה בגיל מסוים חייבים לשירות-בטחון, אבל כשבאים לגייס "מרותקים" אין מרוקנים כל בית-החרושת או כל המשק. מגייסים לראשונה חלק, כעבור זמן-מה עוד חלק, בלי לגרום לסגירת